

TEODORA-ILINCA MUREȘANU,
Sfântul Roman Melodul,
„dulcele cântăreț” – viața
și opera, Editura Presa
 Universitară Clujeană, Cluj-
 Napoca, 2020, 336 pp.

DR. DACIAN BUT-CĂPUȘAN

Sub egida prestigioasei edituri Presa Universitară Clujeană a apărut recent, în format electronic, teza de doctorat în Teologie a d-rei Teodora-Ilinca Mureșanu, cu titlul *Sfântul Roman Melodul, „dulcele cântăreț” – viața și opera*, susținută în cadrul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, alcătuită sub competența îndrumare a Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, la specializarea Muzică bisericească și Ritual, fiindu-i acordat calificativul excelent.

Cartea este structurată în patru capitole, fiecare cu mai multe subdiviziuni tematice, precedate de Introducere și urmate de Concluzii, Bibliografie și două Anexe.

În Introducere se arată că teza a fost concepută ca o lucrare de tip monografic, menită să inaugureze o serie de teze de doctorat dedicate celor mai importante figuri ale iconografiei creștine răsăritene (p. 11), fiind prezentate: stadiul actual al cercetării, obiectivele și contribuția lucrării la domeniul Muzicii bisericești și metodele de lucru folosite: istorică, exegetică și analiza muzicală.

Capitolul I: Preliminarii privind locul Sfântului Roman Melodul în istoria iconografiei bizantine se axează pe expunerea sistematică a diferitelor teorii privitoare la viața și activitatea Sfântului Roman: „considerat de către toți cercetătorii iconografiei bizantine cel mai mare poet al

ordinară de sinteză a operelor Sfinților Părinți. Sfântul Roman supranumit „Pindar al poeziei ritmice”, își alege subiectele din Sfânta Scriptură, din viețile Sfinților, făcând frecvent apel la scrierile celor mai mari Părinți ai Bisericii, și păstrând caracterul polemic și dogmatic și tendința către retorism (p. 98-99).

Capitolul al III-lea: Opera imnografică a Sfântului Roman Melodul este cel mai extins din cuprinsul lucrării, putând fi considerat centrul de greutate al acesteia și are ca obiectiv studierea operei poetice a Sfântului Roman, autor de imne extrem de prolific, potrivit tradiției, Sinaxarul (din ziua de 1 octombrie, data prăznuirii sale în Biserica Ortodoxă) atribuindu-i o mie de imne. Condacul creat de Roman Melodul era o predică metrică, cântată, cu caracter revoluționar (p. 105) în ce privește prozodia (metrica, vibrația), dar și elementele de limbaj poetic.

Sunt înfățișate cititorilor manuscrisele principale, complete, care care păstrează până astăzi roadele efortului creativ al Sfântului Roman Melodul conținând condace autentice: Athous Vatopedinus 1041, Athous Lavrae Γ 27, Corsinianus 366, Athous Lavrae Γ, Sinaiticus 925, Sinaiticus 926, Sinaiticus 927, Mosquensis Synod 437, Messanensis 157, Patmiacus 212, Patmiacus 213, Taurinensis 189, Vindobonensis Suppl. Gr. 96, dar și cele secundare (care conțin fragmente).

În următoarea secțiune sunt prezentate și commentate, pe scurt, imnele cu tematică vechitestamentară ale Sfântului Roman, fiind sesizate: limbajul poetic, conținutul teologic și caracterul misionar ale acestora: Imnul lui Adam și Eva, Imnul lui Noe, Imnul jertfei lui Avraam,

lui Dumnezeu, pe care a propovăduit-o și a lăudat-o neîncetat (p. 50)

Capitolul al II-lea: Profilul imnografiei creștine preromaniene reprezintă o amplă contextualizare a operei Sf. Roman care și-a desfășurat activitatea poetică într-o perioadă marcată de dezvoltarea și perfecționarea poeziei imnografice, de înflorire a artei în general în Imperiul bizantin, cu toate că ereziile tulburau liniștea Bisericii. A fost momentul în care poezia religioasă se rupe de metrica poeziei clasice, oamenii simțind nevoia unui alt gen poetic care să răspundă așteptărilor lor (p. 44).

În continuare, după o incursiune în istoria imnografiei, cu rădăcini incontestabile în cultul iudaic, sunt prezentate formele principale ale acesteia în tradiția Bisericii Ortodoxe: troparul - formă de bază în imnografia bizantină, condacul - expresia imnografiei bizantine în timpul împăratului Iustinian I și canonul - poem literar-muzical de mari dimensiuni. Forma condacului, ca una ce este rezultatul creației Sfântului Roman (cum susține Nichifor Calist Xantopol), marchează apogeul acestui parcurs al poeziei imnografice de tradiție bizantină. Condacul ar fi rodul întâlnirii dintre tiparele imnografice siriace și poezia greacă, potrivit unei teorii mai recente și, totodată, cea mai plauzibilă, în opinia autoarei (p. 79), de asemenea, principala sursă de inspirație a Sfântului Roman și implicit a formei de condac este recunoscută de majoritatea cercetătorilor ca fiind opera Sfântului Efrem Sirul (p. 82).

Poezia imnografică - forma lirică a discursului teologic creștin - parte integrantă a culturii muzicale bizantine, este în genere caracterizată printr-o putere extra-

Bizanțului și al literaturii creștine de limbă greacă” (p. 26).

Autoarea enumeră, într-o manieră echilibrată, nepărtinitoare, fără spirit polemic, diferite teorii despre originea sfântului (iudeu - cel mai probabil, sirian, sau grec), cronologia vieții sale (sec. V-VI, așa cum susține majoritatea cercetătorilor, sau secolele VII-VIII), profilul său intelectual și moral-duhovnicesc, statutul său de cleric (diacon, hirotonit apoi preot, cu ascultarea de defensor bisericesc și predicator la Sf. Sofia, cum este de părere pr. prof. Petre Vintilescu), monah sau laic și modul în care Sfântul Roman a fost receptat în tradiția imnografică și iconografică a Bisericii, prezentând câteva din imnele slujbei Sfântului Roman și atrăgând atenția că „simplitatea pe care o preferă Sfântul Roman în imnele sale nu se datorează incapacității sale de a se ridica la un nivel intelectual mai înalt, ci se datorează preocupării sale continue de a face accesibilă învățătura de credință, în formă lirică, întregii comunități a credincioșilor” (p. 33).

Sfântul Roman a fost numit „poetul Ortodoxiei”, ca unul care exprimă în poemele sale dogmele Bisericii. Dar opera lui Roman nu este simplă poezie, pe lângă meritul teologic el având și meritul muzical al compunerii melodiei propriilor poeme, fapt pentru care s-a considerat...că numele de „melodul melozilor” se cuvine numai lui Roman (p. 41).

Din punct de vedere dogmatic, creația poetică a lui Roman este centrată pe hristologie, înrudită cu gândirea teologică a împăratului Iustinian (p. 31). Principala preocupare a Sfântului în creația sa imnografică a fost, după cum mărturisește Mineiul, taina Întrupării Fiului

Imnul binecuvântării lui Iacob de către Isaac, Primul imn al lui Iosif, Al doilea imn al lui Iosif (Ispitirea lui Iosif), Imnul profetului Ilie, Imnul celor trei tineri în cuptorul de foc, cele cu tematică nou-testamentară: Imnul Bunevestiri, Imne ale Nașterii (3), Stihiri la Naștere, Imnul pruncilor uciși de Irod și fuga în Egipt, Imne al Botezului (2), Imnul nunții din Cana, Imnul leproșului, Imnul femeii păcătoase, Imnul demonizatăului, Imnul femeii cu scurgere de sânge, Imn al fiului risipitor (2), Imnul celor zece fecioare, Imnul Floriilor, Imnul lui Iuda, Imnul lepădării lui Petru, Imnul Sfântului Apostol Toma, Imnul misiunii Apostolilor, Cele șase imne al Învierii, dar și câteva imne de circumstanță, parenetice, penitențiale și rugăciuni: despre sfintele nevoițe monahale și despre petrecerea în mănăstire și imn la orice cutremur și incendiu. Menționăm că au fost publicate în limba română până în momentul de față patru ediții parțiale ale imnelor Sfântului Roman Melodul. În urma analizei, d-ra Mureșanu concluzionează că: Temele alese de poetul creștin sunt locuri comune cu literatura patristică și liturgică anterioară lui. Originalitatea operei lui rezultă din firescul cu care se raportează la textul Sfintei Scripturi, făcând din ea un șir de evenimente dinamice, vii. Astfel, Cuviosul obține o forță dramatică extraordinară, dar și o implicare a auditoriului. Creația imnografică a Sfântului Roman nu este numai o realizare artistică aparte, ci și un izvor de folos duhovnicesc (p. 194).

Ultimul capitolul, al IV-lea: Studii de caz abordează o selecție de imne sau fragmente care s-au păstrat până astăzi în cultul Bisericii: Condacul Nașterii („Fecioara

astăzi...”, insistându-se asupra paternității, datării, caracterului inspirat, melodiei, manuscriselor textuale și musicale, edițiilor critice, temei și motivelor, compoziției și structurii, făcându-se comentariul textului și analiza muzicală), Condac la Botezul Domnului („Arătat-Te-ai astăzi...”), Condacul Paștilor („De Te-ai și pogorât...”) și Imnul Acatist, una dintre cele mai importante și strălucite creații ale imnografiei creștine, fiind considerat chiar o capodoperă a acestui mod de teologhisire pe care îl constituie poezia imnografică în viața Bisericii (p. 254), fiind oferite amănunte legate de paternitatea imnului (romaniană sau nu), aspecte ale cultului marial în Bizanț, utilizarea liturgică a imnului Acatist, structura și tematica lui, precum și iconografia acestuia.

Deosebit de interesantă este analiza muzicală a celor trei Condace ale Praznicelor Împărătești amintite, fiind comparate variantele românești care circulă în diferite zone ale țării: cea uniformizată (realizată de Nicolae Lungu), cele ale lui Dimitrie Suceveanu și Ștefanache Popescu (psaltice), cea a lui Dimitrie Cunțanu (stilul central ardelenesc), cea din Banat (Trifon Lugojan și Atanasie Lipovan) și cea blăjeană (Celestin Cherebețiu).

Câteva Concluzii de ordin general sintetizează conținutul tezei, cu caracter inedit și interdisciplinar (pot fi regăsite elemente de Liturgică - istoria cultului, imnografie, Muzică bisericească - istorie și muzicologie, Patrologie, Catehetică și Omiletică, Teologie biblică și chiar Teologie dogmatică), care aduce o contribuție reală la dezvoltarea Teologiei practice în Ortodoxia românească, în special și la cea universală, în general.

Anexele (Exemple muzicale și Imnul Acatist în tradiția iconografică a Bisericii) completează demersul investigativ, dând lucrării un plus de valoare.

Rod al unui efort remarcabil, lucrarea ce are în centru personalitatea și creația Sfântului Roman Melodul este expusă într-un discurs fluent și bine argumentat și se bazează pe bibliografie selectivă, actuală și totodată exhaustivă însumând peste 300 de titluri (ediții ale Sfintei Scripturi, dicționare și enciclopedii, cărți de cult, ediții ale Sfântului Roman, opere ale Sf. Părinți, volume, studii și articole de specialitate și surse on line în limbile română, engleză, franceză, italiană, germană), autoarea dovedind o foarte bună cunoaștere a tuturor acestora.